

איש חי
רב פעלים
רוחף צדקה וחסד
ר'
משה שניצר
ז"ל
ב"ר מנחם מנדל ז"ל
תנצב"ה

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

האשה
החשובה הודפת
צדקה וחסד
מרת
ורדה שניצר
ע"ה
ב"ר מאיר ז"ל
תנצב"ה

יו"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א • לע"נ הר"ר מרדכי קלמן (מוטי) זיסר ב"ר משה יצחק ז"ל

גליון מס' 1111

מסכת עירובין כ"ח - ל"ד ♦ שביעית ב', ג' - ב', ז'

בס"ד, י"ז אלול תש"פ

השבוע בגליון

- ♦ מקרר שנורתו נותרה דלוקה
- ♦ בסיס לדבר האסור
- ♦ עירוב חצרות בחמץ ובמצה
- ♦ כיצד עושים עירוב חצרות בערב פסח שחל בשבת
- ♦ מנהגי הראשונים לאכילת פת עירוב חצרות

♦ כיצד פירות ודלתות הופכים למוקצה?

- ♦ כמהין ופטריית - אין למדין מן הכללות
- ♦ מדוע אי אפשר לערב בכמהין ובפטריית?
- ♦ "וכו" משנה את ההסבר בגמרא
- ♦ ערבן התזונתי של הפטריית
- ♦ טבילת בקבוקי יין ריקים

בשורה לקוראי הגליון!
ניתן לקבל את הגליון בדוא"ל מידי שבוע חינם
להצטרפות: meorot@meorot.co.il

דבר העורך

זאת נחמתי בעיני

לפנינו מעשה מרגש ביותר שאירע עם תום מלחמת העולם השנייה. היה זה בתום מלחמת העולם השנייה, סיפר קשיש שהיה אז בשנות העשרה לחייו. מוכים ושבורים נותרנו מספר בחורים צעירים, שכל עולמם חרב עליהם. ביום השחרור עדיין ספגנו מכות רצח והתעללויות נוראות מהנאצים ימ"ש, שלא שכחו להתאכזר אלינו גם כאשר ריח הנצחון של בעלות הברית ריחף באוויר. עודדנו את עצמנו, שהנה הנה עוד מעט תזרח השמש וישונו השמים להיות תכולים כשהיו.

בוקר אחד הופיעו גייסות צבא ארצות הברית בשערי המחנה ובתרועות צהלה שחררו אותנו, הניצולים האחרונים ששרדו בתופת. איש מאיתנו לא פילל כמה קשה יהיה השחרור שכה נכמהו אליו.

דף כז/א ותו ליכא והא איכא כמהין ופטריית

כמהין ופטריית - אין למדין מן הכללות

דברי התנאים, אשר פסקיהם קובצו למשניות על ידי רבי הקדוש, משמשים כבסיס העיקרי לתורה שבעל-פה. מאחר שהתנאים קיצרו בדבריהם ודייקו ביותר במשפטים ובמילים שהוציאו מפיהם, נוצר הצורך לקבוע כללים להבנת כוונותיהם בנושאים שונים.

בגמרתנו מובא הכלל, "אין למדים מן הכללות" - פעמים, כאשר התנאים השתמשו במילה "כל" או במונח "זה הכלל" (ר"ן מגילה סוף פרק שני), אין בהכרח שהתכוונו לשלול יוצא מן הכלל (פירוש המשניות לרמב"ם קידושין כט/א), אלא כוונתם שכך הלכה ברוב המקרים. כגון: אף על פי שאמרו "כל מצות עשה שהזמן גרמא... נשים פטורות" (קידושין כט/א), יש מצוות עשה שנשים חייבות בהן.

הכלל "אין למדין מן הכללות" אוגד בתוכו את כל הביטויים, כולל הביטוי "חוץ מ..." - למרות שמלשון התנא נראה כי הוא מנה את כל היוצאים מן הכלל, אפשר שקיימים עוד כמה יוצאים מן הכלל שלא נמנו על ידו, וכגון, נאמר במשנתנו, "בכל מערבין חוץ מן המים ומן המלח", אך הגמרא מבארת, כי אין מערבין גם בכמהין ובפטריית.

[העירוב בו עוסקת משנתנו הוא "עירוב תחומין", עיין תוס' ד"ה בכל, היינו: אדם הרוצה לצאת מחוץ לתחום שבת, באפשרותו ליטול דבר מאכל בערב שבת ולהניחו מחוץ לעיר ועל ידי כך נחשב כאילו שם הוא מקום שבתתו].

הלומד את הסוגיה מסיק מכך, כי אי אפשר לערב בכמהין ובפטריית. כך אכן הבינו ולמדו את גמרתנו רבים מרבותינו הראשונים (ר"ף; רמב"ם בפירוש המשניות ובהלכות עירובין, פ"א, הלכה ח; רש"י קדושין לד/א; תוספות כ"ה ד"ה מאן; רשב"א; ריטב"א; ר"ן; רא"ש סימן א' ובתוספותיו; המאירי בחידושיו ובית הבחירה כאן ובקדושין שם; ר' עובדיה מברטנורא; מגיד משנה שם), וכן נפסק להלכה (טור ושולחן ערוך א"ח סימן שפ"ו סעיף ה').

מדוע אי אפשר לערב בכמהין ובפטריית? בקרב לומדי בתי המדרשות ידוע פירושו המחודש של הגאון מוילנא זצ"ל לגמרתנו (בביאורו לשו"ע שם ס"ק ט"ז, וראה גם הגהותיו על גמרתנו). הגר"א תמה מדוע

לעילוי נשמת

הר"ר **אליהו אלעזר** ז"ל ב"ר יוסף ברוך חיים ז"ל

נלב"ע כ"א באלול תשנ"ט **תנצב"ה**

הונצח ע"י חתניו שיחיו

זעילוי נשמת

מרת **אסתר לאה פרידברג** ע"ה

ב"ר שמעון הכהן ז"ל
נלב"ע י"ח באלול תשל"ח

תנצב"ה

הונצחה ע"י בנה ידידינו הר"ר **דב יצחק פרידברג** ומשפ' שיחיו - אנטוורפן

זעילוי נשמת

מרת **איטה רבקה סקורניק** ע"ה

ב"ר יעקב ז"ל
נלב"ע כ"ב באלול תשל"ט

תנצב"ה

הונצחה ע"י ידידנו פרופ' הר"ר **יהודה גבריאל סקורניק** ומשפ' שיחיו - ת"א

זעילוי נשמת

הר"ר **יוסף גלדצהלר** ז"ל

ב"ר יהודה לייב ז"ל
נלב"ע י"ט באלול תשל"ד

תנצב"ה

הונצח ע"י בנו
הר"ר **לוסיאן גלדצהלר** ומשפחתו שיחיו

לעילוי נשמת

ר' **יחזקאל מונדרר** ז"ל

בן אברהם ז"ל נלב"ע כ"ב באלול תשנ"ג

תנצב"ה

אי אפשר לערב בכמהין ובפטירות, הרי הם מאכל גמור, הכי גרועים המה מן המכשיות והחזיז, שאפשר לערב בהם? ואם תאמר כי הכמהין והפטירות אינם מבושלים, ומפני כך אינם ראויים לעירוב, מדוע ציינה הגמרא כמהין ופטירות דווקא, ולא דוגמא אחרת, כגון, חיטים, שעורים וכדומה.

"וכו" משנה את ההסבר בגמרא: לפיכך טוען הגר"א, כי מגירסת התלמוד המצוייה בידינו נשמטה מילה אחת - "וכו". כך צריך לגרוס בגמרתנו: "אף אנן נמי תנינא בכל מערבין ומשתתפין חוץ מן המים והמלח וכו'. ותו ליכא, והאיכא כמהין ופטירות". המילה "וכו" באה לציין, כי הדיון מתמקד בהמשך המשפט המצוטט, בחלק שלא צוטט בגמרא, אלא במילים הממשיכות אחרי ה"וכו". מעתה, שאלת הגמרא "ותו ליכא, והאיכא כמהין ופטירות", מתייחסת להלכה הנוספת המובאת בהמשך הברייתא, העוסקת בדיני כסף מעשר שני. הלכה זו קובעת, כי רכישת דברי מאכל בכסף מעשר שני מוגבלת ואי אפשר לרכוש כל סוג של אוכל [כמבואר בהמשך סוגייתנו, שלומדים כן מ"כלל ופרט וכלל"].

חידושו הגדול של הגאון מוילנא עורר סערה רבתה בין כתלי בתי המדרשות, כפי שמעיד תלמידו הגדול, הגאון רבי ישראל משקלוב, בהקדמת ספרו תקלין חדתין (עיין דברי רבי אליהו ראם, סימן י"ד; שו"ת שואל ומשיב בהגות ציון ירושלים על הירושלמי, ועיין שו"ת שערי ציון סימן י"ב).

מעניין לציין את שמספר בעל תורה תמימה (בספרו מקור ברוך, ח"ג, פרק כ"ג, סימן ב') על פגישה שנערכה בין אביו, בעל ערוך השולחן זצ"ל, לבין בעל צמח צדק זצ"ל, נכדו של בעל התניא זצ"ל. במהלך שיחתם הועלו דברי הגר"א, והצמח צדק הגיב: "אך מי יאמר זכיתי לבבי בתורה וחסידות, בפרישות ובטהרה כהגר"א, ומה שהותר לו לא הותר לזולתו".

מכל מקום, על פי ביאורם של הראשונים ושל הפוסקים, אין מערבים בכמהין ובפטירות. מדוע? **ערכן התזונתי של הפטריות:** הרמב"ם (בפירוש המשניות) מפרש, כי הן נפסלו עקב ערכן התזונתי הירוד, "לפי שהם מזון גרוע מאד והיותם רעים בתכלית, אינן נחשבות ממיני המזונות". במקום נוסף (הלכות דעות, פרק ד', הלכה ט') מתבטא הרמב"ם על הכמהין והפטירות: "שהן רעים ביותר עד מאד וראוי לאדם שלא לאכלן לעולם". בספר עלה לתרופה (נדפס בספר הליקוטס במהדורת פרנקל) כתב, שכוונת הרמב"ם היא שפטירות רבות רעילות ויש צורך בידע רפואי נרחב כדי לדעת איזו מהן ראוייה לאכילה, וגם הראויות לאכילה "כתבו הרופאים שהם מזון עב וגורמים רעות רבות ומונעת התנועה והנשימה והשתן, אשר על כן ראוי לכל בעל נפש להרחיק מהם".

דף כז/ב, שלוחין יין על גב קנקנו

טבילת בקבוקי יין ריקים

כידוע, יהודי הרוכש כלי מן הנכרי צריך לטובלו. בעבר דנו בגליונו (209 - עבודה זרה דף עה/ב) מדוע איננו טובלים את קופסאות השימורים המיוצרות על ידי נכרים בחו"ל, הרי הרוכש קופסת שימורים שיוצרה בבית חרושת שבבעלותו של נכרי, העביר לבעלותו את הכלי, הלא הוא קופסת השימורים, ולכאורה, עליו לטובלו. הנידון אינו נסוב על יהודי הרוכש קופסת שימורים ומרוקן את תוכנה מיד עם פתיחתה. שכן, מתי יטבול יהודי זה את הכלי? לפני ריקונו - בלתי אפשרי לעשות כן. לאחר ריקונו - כבר אין צורך בכך. סוגיית השימוש בקופסת שימורים שנרכשה מנכרי, מתחלקת, איפוא, לשני סוגי השימוש הבאים: א. שימוש חד-פעמי בקופסה, היינו, פתיחתה ללא ריקונה, והשארית השימורים בה עד שיאכלום. ב. שימוש חוזר בקופסת השימורים למאכלים אחרים, או אף לבישול, כפי שנוהגים רבים לבשל ביצים בקופסת שימורים.

הבאנו מדברי האחרונים המצדדים כי אין צורך בטבילת קופסאות השימורים, אף לאחר ריקון תכולתן והעמדתן לשימוש נוסף, שכן, רק בעת פתיחתן הן נעשות כלי, שעד פתיחתן הן קופסה אטומה ואינן נחשבות כלי. היהודי הפותח את הקופסה, הוא היוצר את הכלי (ראה "שמירת שבת כהלכתה" פ"ט הערה מ"א - מ"ב, ובספר "טבילת כלים" פ"ד הערה כ' והביא שם גם מי שחולק).

כאשר נדון לגבי בקבוקי זכוכית מכילי משקה, כגון בקבוקי יין, אשר בשונה מהליך ייצורן של קופסאות שימורים נחשבים לכלי עוד טרם פתיחתם, מפני שהפקק והבקבוק אינם חטיבה אחת, לכאורה נכריע, כי הבקבוקים הם כלים שנמכרו מנכרי ליהודי, והמבקש להשתמש בהם לאחר שרוקנו מן היין חייב לטובלם [הנידון הוא בבקבוקי זכוכית, מפני שלגבי כלי פלסטיק הכריעו רוב הפוסקים שאין צריך לטובלם - ראה מאורות הדף היומי מסכת סוטה דף לב/ב]. אולם, הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל (שו"ת "אגרות משה" יו"ד ח"ב סי' מ) טוען כי אין צורך לטובלם תוך שהוא מביא ראיה מסוגייתנו, העוסקת בנושא שונה לחלוטין - מעשר שני, כלהלן.

מידי שנה בשנה, על בעל השדה להפריש מעשר שני, או מעשר עני לחילופין. את פירות מעשר שני עליו לאכול בירושלים, ואם הפירות עלולים להתקלקל עד בואו ירושלימה, רשאי הוא לחלל את הפירות תמורת כסף, ובכסף הזה יקנה דברי מאכל בירושלים.

במעות מעשר שני אלו, אינו רשאי לרכוש מאום, למעט דברי מאכל, ובכל זאת אומרת הגמרא, כי במעות מעשר שני ניתן לרכוש "יין על גב קנקנו" ובקר בעורו, מפני שהקנקן חסר חשיבות והוא מתבטל כלפי היין, ואין זו נחשבת כי אם רכישה של יין בלבד ושל בקר בלבד.

בקבוק יין אינו "כלי": מעתה, אומר הגר"מ פיינשטיין זצ"ל, הרוכש בקבוק משקה מזכוכית מן הנכרי, אינו נחשב כרוכש כלי, שהרי הקופסה בטלה למאכל שבתוכה. רק לאחר ריקון תוכנה הקופסה נחשבת כלי, ותהליך זה הרי מתבצע ברשות היהודי... אין, איפוא, צורך לטבול את הקופסה, וניתן להמשיך להשתמש בה [ועי"ש שהיינו דווקא באופנים שהכלי בטל, כמבואר ברמב"ם הל' מעשר שני פ"ח

לאחר מספר ימי התאוששות, התארגנו לצאת ולחפש קרובים, מכרים, אולי אפילו אח קטן ששרד, או לפחות אחיין שהוטמן במזרז שכות. חיפשנו ממושכות אך ללא הועיל. לא פעם היינו נודדים עשרות קילומטרים בעקבות שמיעה רופפת שהתגנבה לאוזנינו בדרך לא דרך, אבל מה שלא עשה השכל עשה הזמן וליבותינו החלה לחלחל האמת המרה, כי נותרנו בודדים בעולם. הרשעים הארורים עשו את מלאכתם ביסודיות ובדייקנות וכמעט שהשלימוה, ואנו, מתי המעט ששרדנו, אחד מעיר ושנים ממשפחה, לא נותר לנו אלא לבכות את מר גורלנו הנורא שנכפה עלינו בשנות עלומינו.

מה אומר ומה אדבר, סיפר הקשיש כשעיניו דומעות, עצובים ונדכאים ישובים היינו האחד לצד רעהו, והעלינו זכרונות מן הימים שהיו ואינם. **קולו** של הישיש הלך והתחזק, עת החל לכוך על אותו יום מופלא, בו זרח בשמי חיהם כוכב חדש שהאיר את נשמתם באור יקרות. יום אחד, הופיע בפנינו כמו יש מאין, רבו כן, רב בישראל! הרב חזקיהו מישקובסקי זצ"ל. אתה יודע כמה זמן לא ראינו צורה יהודית ראויה לשמה? והנה עומד בפנינו תלמיד חכם, ובקול רחימאי שליטף את נשמתנו במילים שאלו: יקירי האהובים, האם למדתם כבר גמרא היום? מבטינו נזרקו זה אל זה ומפי כולנו נפלטת השאלה: מה? מי חולם בימים טרופים כאלו על דף גמרא? איפה יש גמרות? מי זוכר איך נראית צורתו של דף גמרא, ובידי מי מאיתנו הכח לפנות את המחשבות והרגשות שצרו על ליבנו ולהתרכז בסוגיית גמרא? אבל הרב לא הרפה, וכשאנחה עמוקה התפרצה מקירות ליבו הרחום, שב ואמר לנו: טייער יינגעלאך - ילדים יקרים ואהובים - מבין אני לליבכם השבור. יודע אני כי מלאים אתם במחשבות נוגות על החורבן הנורא שהומט על יהדות אירופה ועל כל אחד מאיתנו, אך דעו לכם כי דרך אחת ויחידה יש לנו להציל את נפשותינו, לשבת וללמוד! התורה היא שתביא מזור לעצמותינו השבורות ולרוחנו הנכאה. **משהוא** בקול שלו, משחזר הישיש, שיכנע אותנו שאמת רבה טמונה בדבריו. כבר שנים ארוכות שלא למדנו, ודאי שלא דף גמרא, אבל הנחישות שנשזרה במילותיו וההבטחה לחיים טובים יותר שלעתה קמבריו, מכשירו את ליבותינו והעותר לבקשתנו. מדבר, קבוצת נערים רדים חסרי-כל, ורצינו ללמוד. איפה יש גמרות? שאלנו אותו, והוא הוביל אותנו אחרי כשהוא מטה אוזן קשובה לכל אחד מאיתנו, ובמילים חמות השתדל למלא את החסר לנו, את אבא ואמא, את האחים והאחיות, את הסבא והסבתא, את הכל. ברגע אחד הוא נהיה הכל בשבילנו.

הגענו איתנו לצריף ישן ששרד מהפגזות התותחים והמטוסים. סביב שולחן רעוע ישבו בחורים נוספים כמונו, אותם קיבץ הרב במסירות נפש, תוך שהוא שם נפשו בכפו ולא חס על כוחותיו. נו, אמר הרב, אפשר להתחיל ללמוד. על השולחן, מספר הקשיש, היו מונחות כמה גמרות בלויות, אחת מהן, אם אני לא טועה, היתה כרוכה בצידה האחד בלבד, כל השאר היו במקרה הטוב רבע או חצי מסכת, ורובן היו אוסף של מספר דפים ממסכת כלשהי. הבטנו בתמהון על הרב שאסף אותנו לכאן. הוא נעץ בנו את מבטו, וכשהשקט השתרר בחדר וכל העיניים העצובות הופנו לעברו, אמר לנו: אני הייתי רבה של קהילה מפוארת, קהילת קריניק שבליטא. בדברים רבים ראיתי בימי חלדי, צרות, שמחות, אבל וששון, ואני אומר לכם מסעיני, שיהודי צריך לדעת, כי בכל מצב הגמרא מהווה מקור לשמחה ולאווה, עלינו לפתוח דף גמרא וללמוד. אני יודע שאין פה אפילו שני עותקים של מסכת אחת, אפילו מסכת שלמה אין פה, לעיתים תקלקלו בדף שלא נגמר כי הוא פשוט נקרע, **אבל אנחנו צריכים ללמוד!**

התישבותי ליד השולחן, מספר הישיש, לקחתי דף גמרא ממסכת חולין והתחלתי לקרוא. לא הצלחתי, פשוט לא הצלחתי. כשרק ניסיתי להבין את פירוש המילה הראשונה, צפה ועלתה מולי תמונה מחרידה ממאורע איום שחוויתי במחנה. קמצתי את אגרופי, עצמתי את עיני וניסיתי פעם

הל' ב'. את תשובתו מסיים רבי משה בזכרונות מימי נעוריו, עת רכשו י"ש ב'רוסלאנד' מחנויות השלטון, ולאחר מכן הוסיפו להשתמש בבקבוקים בלא טבילה.

כלי אבל טפל לניין: אולם, רבים מן הפוסקים חולקים וסוברים, כי חובה לטבול בבקבוקים אלו קודם השימוש החוזר בהם, [ובשם ה"חזון איש" זצ"ל אף מוסרים, כי יש לרוקן את הבקבוקים מתכולתם ולטבולם, אם כי יתכן שהמדובר במקום שבו דרך בני אדם להשתמש בבקבוקים עם סיום תכולתם] (ראה ספר "טבילת כלים" פ"ד דין ג'), ואילו ראייתו היפה של הגר"מ פיינשטיין זצ"ל מסווגייתו אינה מוכרחת, שכן, לא נאמר בסוגייתנו אלא שהבקבוק טפל לעיקר, לאוכל, ולפיכך ניתן לרוכשו אגב האוכל בכספי מעשר שני, אך מניין לנו שבטל ממנו שם כלי לגמרי [מלבד שמבואר בסוגייתנו, כי קניית הקנקן עם היין נדרש מן הפסוק ואינו מסברה בלבד].

דף לד/ב בית שמלאהו פירות, סתום ונפחת

כיצד פירות ודלתות הופכים למוקצה?

הבה נלמד בצוותא את גמרתנו עם רבותינו הראשונים, וניווכח כיצד הם נחלקים בפירוש הגמרא ומתוך כך התגלעה מחלוקת גדולה בדיני מוקצה.

בסוגייתנו נאמר כי מחסן פירות סגור וחתום, שאין אפשרות לפתוח את דלתו, אשר קרס תחתיו בשבת ופירותיו הפכו נגישים, "נוטל את הפירות ואוכלן".

לדעת רש"י, בעלי התוספות וראשונים נוספים (המנויים בביאור הלכה סימן תקי"ח, סעיף ט', ד"ה בית), אי אפשר לפסוק הלכה כגמרא זו, שכן, בכניסת השבת פירות אלו היו מוקצה: מפני שאי אפשר היה לפתוח את דלת בית האוצר ללא פריצתה - מעשה האסור בשבת, אם כן, לא תועיל קריסת הבית כדי להתיר את הפירות - "מיגו דאיתקצאי בין השמשות איתקצאי לכוליה יומא". לפיכך, מפרש רש"י וראשונים נוספים, כי הגמרא מתייחסת לשיטת רבי שמעון החולק על הכלל "מיגו דאיתקצאי לבין השמשות איתקצאי לכוליה יומא" [מלבד במקום שדחאו משימוש בידיים].

ואילו רש"י (במסכת ביצה) וראשונים נוספים מפרשים, כי מדובר במקרה שהכניסה אל האוצר בטרם קריסתו אינה כרוכה באיסור תורה אלא באיסור דרבנן [וכמבואר בסוגייתנו, שהמקרה עליו מדברת המשנה, אינו בבניין גמור]. אולם, הרמב"ם רי"ף וראשונים נוספים מפרשים את גמרתנו כפשוטה, כי אכן לכל הדעות מותר לאכול פירות אלו.

נמצא, כי לפנינו מחלוקת ראשונים יסודית, אם חפץ שהיה בלתי ראוי לשימוש בבין השמשות של ערב שבת שלא מחמת עצמו, אלא מפני שהגישה אליו כרוכה באיסור תורה, הופך להיות מוקצה האסור בטלטול. לדעת רש"י וחבר הראשונים שעמו, מאחר שהגישה אל החפץ היתה אסורה מן התורה, הוא הפך ל"מוקצה".

להלכה פסק השולחן ערוך (או"ח, סימן תקי"ח, סעיף ט') כדעת רי"ף והרמב"ם, אך המשנה ברורה (בביאור הלכה שם) פוסק, כי אין להקל בדבר אלא בשעת הדחק.

מקרה שונרתו נותרה דלוקה: דין זה יכול להיות מעשי באופנים רבים ומגוונים. למשל, אם בערב שבת אי אפשר לפתוח דלת מסוימת מפני שרוח פוצץ תחדור דרכה ותכבה את הנר - אסור לפתוח דלת זו במהלך כל השבת, מפני שהדלת הפכה "מוקצה"! (שמירת שבת כהלכתה, פרק כ"ב, י"ד-ט"ו). כמו כן, מקרה ששכחו בערב שבת לנטרל את הנורה שבתוכו, ואסור לפתחו מפני שהמנורה תדלק בשבת, הרי הוא מוקצה ואסור לפתחו גם אם המקרה מחובר לשעון שבת, וכעת שעון השבת הפסיק את הזרמת החשמל למקרר והמנורה אינה פועלת כלל, כיון שבבין השמשות אסור היה לפתוח את המקרר מן התורה. לא זו בלבד שהמקרר מוקצה, אלא גם המאכלים שבתוכו הפכו מוקצה... אין זה שונה מבית האוצר (שש"כ שם). כאמור, מדובר לכתחילה, אך בשעת הדחק יש להקל, כמבואר בשולחן ערוך.

יש להדגיש כי מדובר רק במקרים שבהם אין כל דרך לפתוח את הדלת בלא לעבור על איסור. אולם, כל עוד קיימת דרך להתגבר על הבעיה, אפילו אם דרך זו מסובכת וקשה לביצוע, עדיין לא הפך החפץ למוקצה, מפני שקיימת דרך להגיע אליו בהיתר. לפיכך, אם קיימת דרך לפתוח את דלת הבית בלא לכבות את הנר, הדלת אינה הופכת למוקצה (שש"כ שם, ובמנחת שלמה, ח"א עמוד ע"ח).

בסיס לדבר האסור: ומאן לסברה מעניינת, המחלקת בין שתי הלכות דומות לכאורה, שכתב הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל. כידוע, חפץ המשמש כבסיס למוקצה, הוא עצמו מוקצה במהלך כל השבת מפני היותו "בסיס לדבר האסור". מאחר שזה עתה למדנו כי חפץ שהגישה הרגילה אליו כרוכה באיסור אך בדרכים עקלתות אפשר להגיע אליו ללא איסור - אינו הופך למוקצה, יש להבין, מדוע אמרו חכמים ש"בסיס לדבר האסור" הוא מוקצה לכל השבת, גם אם המוקצה שהוא שימש לו כבסיס נפל ממנו זה מכבר? הרי באופנים מסויימים אפשר לנער את המוקצה מעל הבסיס ללא איסור, נמצא, שקיימת דרך מסויימת לגרום בלא איסור שהחפץ לא ישמש כבסיס למוקצה, ומדוע מגדירים את הבסיס כחפץ שאינו ראוי לשימוש.

ובכן, הגרש"ז מבהיר, כי איסור "בסיס לדבר האסור" אינו מושתת על כך שהבסיס אינו ראוי לשימוש מפאת היותו כבול תחת המוקצה, אלא איסורו נובע מכך שהוא נחשב כחלק מן המוקצה ובטל אליו מפני שהוא משמש אותו. לא יועילו לו, איפוא, אפשרויות הניעור השונות אשר תגרומנה להפסקת תפקידו כ"בסיס לדבר האסור", מפני שחסרונו הוא בשמשו את המוקצה ולא בכך שאי אפשר להשתמש בו בעטיו של המוקצה (מנח"ש שם).

נוספת לקרוא את המילה הראשונה. גם הפעם לא הצלחתי. שמתי לב, שחלקו התחתון של דף הגמרא חרוך, ומחשבות קשות התרוצצו במוחי: מי יודע כמה יהודים קדושים נספו במדורה שכליתה את חלקו התחתון של הדף? יד רכה הונחה על כתפי הרב מישקובסקי התיישב לידי, ובכה. בכיתי גם אני, בכה גם שכני לספסל, גם כל היושבים סביב השולחן בכו, ותוך דקות מעטות הפך החדר לקול יבבה גדולה שבקעה מלבבות שבורים. דמעות רבות שנקו על ריצפת הצריף הלחלו וזלגו מעיניים שיבשו מזמן, עיניים אשר לא פעם ראו את מלאך המוות, ותעל בכייתנו השמימה.

או אז קם הרב מישקובסקי ממקומו, ניגב את עיניו האדומות, וכשאושר נסוך על פניו אמר לנו: אנשיכם ישראל! מן המוות, מן השאול, מתקבצים ילדי ישראל הקדושים והטהורים להגות בתורת ה'. דעו יקרי, בתחילה תהיה משימתנו קשה מנשוא, כפי שוודאי נוכחתם לדעת, אך מובטחנו מפי הגבורה **כי לא תשכח מפי זרעו**, זו משימת חיינו, ממנה לא נזוז ימין ושמאל ויהי מה. אנו נחזיק האחד ביד רעהו, ויחד נעבור את כל נחשולי הים הגדול. סערות וסופות לא יוכלו לנו. יחד נצעד במשעול העולה בית א-ל.

הישיש עזר קמעא בדבריו, כדי לתת מרגוע לנפשו הסוערת. ניכר היה עליו כי ברגעים אלו ממש הוא נמצא שם, בצריף הקטן המוקף במיליוני נכרים אנטישמיים, ואט אט אוסף הנער הרך את כוחותיו ויחד עם חבריו הנערים הוא מתאמץ לקרוא שוב את המילה הראשונה של מסכת חולין, והנה סוף סוף הוא הצליח להבין אותה. קרן אור החלה מבקעת את דרכה מבעד לאופל, ואחריה נצצו קרניים נוספות שהפכו יחד לאלומת אש התורה. **דע** לך, אמר הישיש, רואה אתה את משפחתי הענפה ב"ה, ילדים נכדים, וגם נין אחד קטן, הכל בזכות אותו דף גמרא חרוך שלמדתי באותם ימים נוראים. מאז הכל היה אחרת, ממש כדברי דוד המלך "זאת נחמתי בעיני". מיום ליום ומשבוע לשבוע המשכנו ללמוד, כל אחד מסכת אחרת, הרי כמעט לא היו גמרות, עד שהגענו עד הלום, אל השיבה והנחת מבית יהודי שזכינו להקים על אנדי התורה והיראה.

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד מהם מסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. כתובתנו: ת.ד. 471 בני ברק. פקס: 03-570-67-93 דוא"ל: mendelson@meorot.co.il

בברכת התורה, העורך

פנינים

דף כח/ב רבי זירא כי הוה חליש מגרסיה

כבוד התורה - חלק מתלמוד תורה

דרש הגאון רבי יעקב קמניצקי זצ"ל: **בסוגיה** כאן מסופר, כי רבי זירא בימי חולשתו, היה יושב בפתח הישיבה, כדי שיקיים מצות קימה בהידור לפני תלמידי חכמים בהכנסם ובצאתם. **מדוע** בחר דוקא במצוה זו? וכי לא יכול היה לקיים מצוות נוספות? אלא, שקיום מצות כבוד תלמידי חכמים גם היא חלק ממצוות תלמוד תורה. ולפי שלא יכול היה ללמוד ("חליש מגרסיה") חפץ לקיים זאת לפחות. [זוהו גם המסופר במנחות (א/ז) כי אבימי טרח לבוא לפני רב חסדא ללמוד הימנו (אף שהיה יכול לבקש לבוא אליו לפי שהיה תלמידו), משום ש"הכי מסתייעא מילתא טפי"] ("אמת ליעקב", (שא).

דף כט/ב ובקשו חבירי רחמים עליו וחייה מפני שהשעה צריכה לו

סגולה לזכות בדין - רבים צריכים לו

אמרו בעלי המוסר:

עצה לזכות בדין היא, שיעשה אדם את עצמו "איש הכלל", על ידי שיייע לאחרים, יעזור להם ויתמוך

דף לה/א נשרף וכו' משחשיכה הרי זה עירוב

עירוב חצרות בחמץ ובמצה

כיצד עושים עירוב חצרות בערב פסח שחל להיות בשבת?

לוקח אדם פת בערב שבת, מקנה אותה לכל בני החצר ומניחה בביתו ועל ידי כך הוא מערב את כל בני החצר, כאילו גרים הם בבית אחד, לאמר, פת זו מיועדת לאכילה ביום השבת על ידי כל בני החצר.

כיצד עושים עירוב חצרות בערב פסח שחל להיות בשבת: בערב פסח שחל להיות בשבת, הדברים אינם פשוטים כל עיקר. איזו פת נייעץ למיודענו ליטול עמו לעירוב? לחם - ייאסר באיסור אכילת חמץ החל מן השעה החמישית מתחילת בוקרו של יום השבת, שהרי ערב פסח הוא. אם כן, הלחם אינו ראוי לאכילה במהלך כל השבת. מצה - אסורה באכילה מעלות השחר של יום שבת קודש, שהרי כך תקנו חכמים, כדי שיערב עליו טעם המצה (עיין שולחן ערוך, או"ח, סימן תע"א; משנה ברורה שם, ס"ק י"ב) [שאלתנו מתייחסת לעירוב חצרות בלבד, מפני שבעירוב תחומין אין צורך להשתמש בפת דווקא ואפשר לערב בכל דבר מאכל שהוא. ברם, בעירוב חצרות, חובה להשתמש בפת דווקא. כיצד אם כן עושים עירוב חצרות בערב פסח שחל בשבת].

שאלה זו נידונה בין הפוסקים, אך תחילה נפתח בסוגייתנו.

בגמרתנו מבואר, כי אדם שבערב שבת הניח עירוב תחומין במקום הראוי לכך, ולאחר מכן העירוב התלגלג למקום רחוק, שאי אפשר להכשירו לתחום שבת, או שהעירוב נשרף, אזי, אם המקרה אירע לאחר בין השמשות, עירובו עירוב, אך אם המקרה אירע לפני בין השמשות, אין עירובו עירוב.

מסקנת הדברים, לכאורה, כי הזמן הקובע הוא בין השמשות. כל עוד בבין השמשות העירוב ניצב במקומו והיה ראוי לאכילה, הוא מילא את ייעודו ואת תפקידו ואין לנו כל עניין לגבי מצבו בהמשך יום השבת לפיכך, לכאורה, אין כל מניעה ליטול חמץ וכן מצה לעירוב, שהרי בבין השמשות הוא ראוי לאכילה.

ברם, קיימות שתי אפשרויות לפרש את גמרתנו, וההשלכה הנובעת מהן נוגעת למקרה דנן. במאירי (ע"ב) אמנם מבואר, כי בין השמשות הוא הזמן הקובע, ולפיכך אין צורך שהעירוב יהיה קיים אחר כך, וכן כתבו הפרי מגדים (סימן שע"ב במשבצות זהב ס"ק א') ובשו"ע הגר"ז (או"ח סימן שצ"ד סעיף ג'). ואכן, לגבי ערב פסח שחל בשבת, פסק בשו"ת מהר"ש ענגיל (ח"ו, סימן כ"ז) כי אפשר לערב בחמץ כטעם המאירי.

אולם רש"י כותב, כי המקרה המתואר בגמרתנו, של עירוב שהתלגלג או נשרף לאחר בין השמשות, מותר מפני "כיון שהותרה הותרה". הפוסקים מפרשים את דברי רש"י, כי בעצם יש צורך בכך שבבין השמשות העירוב יהא ראוי להאכל בכל השבת, ומאחר שבטרם נשרף העירוב הוא היה ראוי לכל השבת, "כיון שהותרה הותרה". ברם, אם כבר בבין השמשות ברור כי העירוב אינו ראוי לכל השבת, אין הוא מתיר את הטלטול בשבת, ואי אפשר להשתמש בו כעירוב (צפנת פנח הלכות עירובין פ"ו הלכה י"ב).

המצה ראוייה לקטנים: למעשה, כותב הגאון מטשעבין זצ"ל (שו"ת דובב מישרים, ח"א, סימן קל"ט, ס"ק ב'), כי לכל השיטות אפשר לערב במצה. אמנם המצה אסורה באכילה מתקנת חכמים, אך היא ראוייה לקטנים שאינם מבינים בסיפור יציאת מצרים, שכלפיהם לא חלה תקנה זו כלל.

סוגייתנו עוסקת אמנם בעירובי תחומין, אך בפוסקים מבואר כי הגדרתם ומעמדם של עירוב תחומין ועירוב חצרות זהה (בית יוסף, או"ח סימן שצ"ד). החידוש בכך הוא, שאף על פי שתפקידו של עירוב חצרות הוא לגרום לכך כאילו כל בני החצר גרים בדירה אחת, די בכך שבבין השמשות מיוחד להם מאכל משותף, ואין צורך שהמאכל יעמוד לרשותם בפועל במהלך כל השבת.

מנהגי הראשונים לאכילת פת עירוב חצרות: ספרי הפוסקים מלקטים עדויות על מנהגי רבותינו הראשונים, מתי אכלו את פת עירובי החצרות. מהר"ל, אשר נהג להניח עירוב חצירות ושיתוף מבואות בכל ערב שבת מחדש [ולא הותיר אותה פת משבת לשבת, כפי שנוהגים רבים להניח מצה המשתמרת לזמן רב], השתמש בפת זו כלחם משנה בליל שבת ובסעודת שחרית. אמנם, הסביר, אפשר לאוכלה כבר בליל שבת, שהרי די בכך שבבין השמשות היתה ראויה לכל השבת, אך פת זו חביבה עליו להרבות בה מצוות. על המהר"ם, מגדולי הראשונים, העידו (הגהות מיימוניות פ"ח אות ד; הגהות אשרי פ"ג סימן ז; מרדכי עירובין רמז ת"צ, הביאו בשם מהר"ם פסקי עירובין סימן ס"ט), כי נהג לאכול בליל שבת את הככר שבה נעשה עירוב חצרות.

עם זאת, מדברי רש"י (ברכות, ל"ט) מדויק, כי עדיף לאכול את הפת בסעודת שחרית ולא בסעודת ליל שבת (שו"ת זבח צדק החדשות, סימן ק"ס). בטעם הדבר כתבו הפוסקים (שו"ע הרב, או"ח סימן שצ"ג, סעיף ג; משנה ברורה, סימן שצ"ד ס"ק ד'), כי מאחר שבמקומות שונים נהגו להתפלל ערבית לפני כניסת השבת, נוצר חשש שיאכלו את הפת עוד לפני בין השמשות, לפיכך נהגו לאכול בשבת בבוקר. ואילו האריז"ל נהג על פי הקבלה לבצוע בליל שבת על פת של שיתוף מבואות, וביום שבת קודש על פת עירוב חצרות (כף החיים, סימן שס"ו, ס"ק קכ"ד).

לגבי פת שהונחה לעירובי תבשילין כתב בשו"ע הרב (סימן תקכ"ז סעיף כ"ה), כי יש נוהגים שלא לבצוע עליה עד סעודה שלישית (ועיין עוד בספר עירובי חצרות להרה"ג מנחם מושקוביץ, מכתב י"ח).

בהם. על ידי כך יהיה בבחינת רבים צריכים לו, הזוכה למעמד מיוחד לזכות בדין...

דף ל/א והאמר רבה בר בר חנה
סגולת פירות ארץ ישראל

כתב המהר"י עמדין זצ"ל: "...ואע"ג דאמרין "וכי לאכול מפריה ולשבע מטובה היה צריך", אנו ודאי צריכים להם, כי פירות ארץ ישראל מוסיפים כח וחכמה כמו שאמרו (ב"ב קנ"ב) אוירא מחכים, ולא לחינם האריך התלמוד להזכיר אכילה מופלגת דר' יוחנן ותלמידיו כי אכלו פירות גינוסר, שנראית באמת גוזמא, אבל חס ושלום שכיוונו לספר בגנותם, אלא בשבחם ובשבח ארץ ישראל נתכוונו, ולהודיענו שפירותיה נותנים חיים לעם ומוסיפים כח וגבורת ההשכלה, לפיכך היו מרבים לאכול מהם..." ("מור וקציעה", או"ח סי' ר"ח).

דף לב/א אמר רבי נראין דברי מדברי אבא
הבן חולק על אביו

הנה, מפורש כאן כי מותר לבן לחלוק על אביו בדברי תורה.
כך גם נפסק' ברמב"ם ב...הלכות שחיטה! וזה לשונו (פ"ק ה' ה' י'): "יש מקומות שמנהגן אם מצאו פרסא... ואבא מרי זצ"ל מן האוסרין ואני מן המתירין..."

בס"ד

מאירים את מסכת עירובין

הגמרא המושלמת המחבבת את הש"ס על לומדיה

ראשונה: מוצר מעקר מפוסק ע"פ הש"ס ללימוד

מדפסה היסטורית

- פוסק הנביא והפוסקים מתייחסים לדבר
- הפוסק בכתב היסטורית על מירוש
- הפוסק ב"ש"ס י"ב ע"ד
- הפוסק הר"י והפוסקים מתייחסים
- ובפוסקים ב"ה"ס ובשליחות
- ע"ד פוסקי חז"ל החלוקה
- ובפוסקי מאי ע"ד
- בפוסקי משנת ה'ת"ק
- ובפוסקי מ"ה"ס
- פוסק חז"ל סביב ביאור לשונות
- משניות ומשנה
- ובפוסקי חז"ל חלוקה למסכה
- ע"ד חז"ל חז"ל משניות מאירות חלוקה

דפוסית ומדפוסית

מאורות הדף היומי

הפוסקים הראשונים מדפוס

השני בחגיגות הספרים

מוקד הזמנות 02-8043333

לעילוי נשמת
הר"ר **רפאל רפאלי** ז"ל
ב"ד ניסן יהודה לייב ז"ל נלב"ע כ"ב באלול תשכ"ב
תנצב"ה
הונצה ע"י המשפחה שיחיו